

ქართული ტექსტოლოგია და მისი ინტეგრაცია საერთაშორისო პროცესებში

საქართველოს სულ ცოტა თექვსმეტსაუკუნოვანი წერილობითი კულტურა აქვს და ბუნებრივია, რომ მკითხველამდე ამ საგანძურის აკადემიური სახით მისატანად ძალზე მნიშვნელოვანია მუდმივი ზრუნვა ტექსტოლოგიის მეცნიერული დონის ასამაღლებლად. ქართულ სკრიპტორიუმებში ტექსტების გადანერისას ჯერ კიდევ მრავალი საუკუნის წინ მიმართავდნენ წყაროების შეჯერებას. XVIII საუკუნიდან მოყოლებული ცალკეულ თხზულებათა ნაირნაკითხვათაგან საუკეთესოს შერჩევას ემსახურებოდა მათ გამოსაცემად საგანგებოდ შექმნილი კომისიები. XX საუკუნის 20-იანი წლებიდან ძველი ტექსტების დადგენასა და გამოცემაში აქტიურად ჩაერთო თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ძველი ქართული ენის კათედრა და, რამდენადაც ადრეული ტექსტების უმრავლესობა სასულიერო ხასიათისა იყო, საბჭოთა ათეისტურ სახელმწიფოში ქართველი მკითხველი სასულიერო ლიტერატურას ეცნობოდა მხოლოდ ამ მეცნიერული გამოცემების წყალობით, რომელთა სათაურშიც ცენზურის გამო ან საერთოდ არ ფიგურირებდა, ანკი საგანგებოდ მიჩქმალული იყო ტექსტის სახელი. მაგალითად, ძველი ალექსის წიგნებს ერქვა „მცხეთური ხელნაწერი“, სახარებისას – „ოთხთავის ორი ბოლო რედაქცია“ და სხვ.

XX საუკუნის შუა წლებში, როდესაც დაიწყო საბჭოთა კავშირის რესპუბლიკებში ტექსტოლოგიის მეცნიერების ცალკე დარგად ჩამოყალიბება, გაჩნდა საჭიროება, რომ შემუშავებულიყო დარგობრივი პრინციპები, ჩამოყალიბებულიყო მეთოდები და დაგვეწყო ზრუნვა არა მხოლოდ ძველი, არამედ ახალი და უახლესი ლიტერატურის მეცნიერულ და აკადემიურ გამოცემებზეც (ეიხენბაუმი 1962: 41-44). რამდენადაც საქართველო საბჭოთა კავშირის შემადგენლობაში შედიოდა, იქ კი ტონის მომცემი ყველაფერში რუსეთი იყო, ქართული თეორიული ტექსტოლოგიური ნაშრომები კონცეპტუალურად ზუსტად მიჰყვებოდა რუსულს და ტერმინოლოგიური კორპუსიც მის მიხედვით იქმნებოდა: текстология – ტექსტოლოგია, основной текст – ძირითადი ტექსტი, текстологический паспорт – ტექსტოლოგიური პასპორტი, научный аппарат – სამეცნიერო აპარატი და სხვ. (რეისერი 1978) უნდა ითქვას, რომ იმ პერიოდში რუსული ტექსტოლოგია საკმაოდ მაღალ დონეზე იყო და ასე თუ ისე საქართველოსაც ეძლეოდა დარგის განვითარების საშუალებას, მაგრამ ეროვნული დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ, როდესაც შესაძლებელი გახდა გავცნობოდით მსოფლიოს სამეცნიერო მიღწევებს, გარკვეული დრო დაგვჭირდა იმისათვის, რომ თანამედროვე ვითარებაში გავრკვეულიყავით და განვითარების სტრატეგია შეგვემუშავებინა. ამრიგად, მხოლოდ ახალი საუკუნის დასაწყისში აღმოვაჩინეთ, რომ ტერმინი „Textology“ „ტექსტოლოგიის“ აღსანიშნად ინგლისურ ენაში არ გამოიყენებოდა და ბევრმა ევროპელმა მეცნიერმა არც კი იცოდა მისი არსებობის შესახებ. იმ დარგის აღსანიშნად, რომელსაც ჩვენ „ტექსტოლოგიას“ ვუნოდებთ, ინგლისურ ენაზე იყენებენ ტერ-

მინებს: “Textual Criticism” და „Textual Scholarship“ და მეცნიერების ეს მიმართულება საოცარი სისწრაფით ვითარდება (პიერაზო 2014: 130).

მოგეხსენებათ, რომ თანამედროვე მეცნიერის პროფესიონალიზმი ფასდება მაღალრეიტინგულ ჟურნალებში პუბლიკაციების რაოდენობითა და ციტირების ინდექსით. ეს ჟურნალები ძირითადად ინგლისურენოვანია და როგორ შეძლებს თავისი პროფესიონალიზმის გამოვლენას ქართველი ტექსტოლოგი, თუ მას არა აქვს ინფორმაცია იმის შესახებ, რა მეთოდოლოგიური და ტექნოლოგიური სიახლეებია მსოფლიო ტექსტოლოგიაში და თუ იგი ტერმინოლოგიური თვალსაზრისითაც სულ „სხვა ენაზე“ მეტყველებს. მოცემულ ვითარებაში ძალზე მნიშვნელოვანია ტერმინოლოგიური შესატყვისობების გარკვევა და ქართული ტექსტოლოგიის იმ ახალი ტერმინებით გამდიდრება, რომლებიც გაამარტივებს კვლევის პროცესს და ტექსტოლოგიურ ნაშრომებს ინგლისურენოვანი მკითხველისთვისაც გასაგებს გახდის.

იმის გასარკვევად, თუ ინგლისურ ენაზე არსებული ტერმინებიდან ზუსტად რომელი შეესატყვისება ქართულ „ტექსტოლოგიას“, საკითხის განხილვას დავინიშნებთ მისი დეფინიციით. სიტყვა ტექსტოლოგია მომდინარეობს ლათინური სიტყვიდან *textum* (ტექსტი) და ბერძნული სიტყვიდან *λόγος* (მოძღვრება). იგი ლექსიკონებსა და სამეცნიერო ნაშრომებში სხვადასხვაგვარად არის განმარტებული. ქართულ ენაზე არსებული დეფინიციებიდან ყველაზე ტევადია ანა ხარანაულის განმარტებები (ხარანაული 2014: 1-2). კონცეპტუალურად სხვა დეფინიციებიც სწორია, მაგრამ ერთგვარ შეჯერებას საჭიროებს. რამდენადაც ტერმინის განმარტება ერთდროულად უნდა იყოს ინფორმაციულიც და კომპაქტურიც, შევეცადეთ თავი მოგვეყარა სხვადასხვა განმარტებაში შემავალი მსგავსი ელემენტებისათვის და ჩამოგვეყალიბებინა თითოეულთან თავსებადი ვერსია.

რომელ სფეროს მიეკუთვნება? ტექსტოლოგიას უმრავლეს შემთხვევაში მოიხსენიებენ ფილოლოგიის დარგად (კოზმინა 2015: 94), მაგრამ აღსანიშნავია, რომ ამჟამინდელი კლასიფიკაციით იგი მიეკუთვნება ჰუმანიტარულ მეცნიერებებს (ფრეიშტატი 2013: 307-322).

რას სწავლობს? ტექსტოლოგიის ობიექტად გამოყოფენ: ლიტერატურული ძეგლებისა და ისტორიული დოკუმენტების ტექსტებს; ლიტერატურული და სხვა ნაწარმოებების ტექსტებს; წერილობით, ლიტერატურულ და ფოლკლორულ თხზულებებს; მხატვრულ, ლიტერატურულ-კრიტიკულ, ლიტერატურათმცოდნეობით და პუბლიცისტურ თხზულებებს. იმისათვის, რომ შევაჯეროთ სხვადასხვა დეფინიციებში წარმოდგენილი ეს კომპონენტი, გავიხსენოთ, ტექსტოლოგიური პრაქტიკა – რა სახის ტექსტებზე მუშაობა უხდება ტექსტოლოგს. ესენია ძველი დოკუმენტური და მხატვრული ტექსტები (ლიხაჩოვი 2006; კოზმინა 2015: 15), რომელთა უმრავლესობაც გვიანდელი ასლების სახით არის მოღწეული და ფოლკლორული ტექსტები, რომელთა შესწავლაც შესაძლებელი მხოლოდ მათი ჩანერის შემდეგ გახდა (ლუკინი, კატაიამაკი (რედ.) 2013: 22); გარდა ამისა, რამდენადაც ტექსტოლოგი ამზადებს კლასიკოსთა თხზულებების აკადემიურ გამოცემებს, რომლებშიც შედის ოფიციალური დოკუმენტები, უბის ნიგნაკები და მინაწერებიც კი, ცხადია, რომ

ჟანრობრივი და თემატური თვალსაზრისით ტექსტოლოგი მუშაობს ნებისმიერი სახის ტექსტზე. შეიძლება გაჩნდეს კითხვა, საყიდლების სია ან სხვა მსგავსი ყოფითი ჩანაწერი შედის თუ არა ტექსტოლოგის კვლევის არეალში. ჟანრობრივ-თემატური თვალსაზრისით ამასთან დაკავშირებითაც არავითარი შეზღუდვა არ არსებობს. საყიდლების სია შეიძლება ეკუთვნოდეს მნიშვნელოვან მოღვაწეს, რომლის თხზულებათა მეცნიერულ გამოცემასაც ამზადებს ტექსტოლოგი ან ეს სია შეიძლება თავისთავადაც იყოს მნიშვნელოვანი ეპოქის ან სოციალური ჯგუფის ისტორიული ყოფის საკვლევადაც. ამიტომ ტექსტოლოგიის კვლევის ობიექტის განმარტებისას, ვფიქრობთ, ტექსტების ჟანრისა და თემატიკის დაზუსტებაზე მეტად არსებითია იმის აღნიშვნა, რომ იგი შეისწავლის „ისტორიულ-კულტურული ღირებულების ტექსტებს“.

რა წყაროებს ეყრდნობა? ტექსტოლოგიის განმარტებებში ხშირად გვხვდება, რა სახის წყაროებზე დაყრდნობით სწავლობს ტექსტოლოგია კვლევის ობიექტს. ნახსენებია: ხელნაწერები, ბეჭდური პუბლიკაციები, ისტორიული დოკუმენტები და ასევე – „ტექსტის ყველანაირი ფორმა“. რამდენადაც თანამედროვე ტექსტოლოგმა ტექსტის საკვლევადაც მართლაც ნებისმიერი სახის წყარო შეიძლება გამოიყენოს, მათ შორის, ავთენტური აუდიო და ვიდეო ჩანაწერებიც კი, ვფიქრობთ, რომ დეფინიციაში სიტყვასთან „წყარო“ არავითარი დაკონკრეტება აღარ არის საჭირო.

რა მიზნები და ამოცანები აქვს? ტექსტოლოგიის მიზნებსა და ამოცანებში, სხვადასხვა განმარტების მიხედვით, მოიაზრება: ტექსტის ავტორისეული ვარიანტის დადგენა; ტექსტის აღდგენა იმ ფორმით, რომელიც ყველაზე ახლოა ორიგინალთან; ავტორის დონეზე ტექსტის ისტორიის დადგენა (ლიხაჩოვი 2006: 10-15; კოზმინა 2015: 10); გენეალოგიის გამოვლენა; შემოქმედებითი ისტორიის რეკონსტრუქცია; დიაქრონიული, ისტორიულად გააზრებული და კრიტიკული ნაკითხვები და ჩანაფიქრიდან საბოლოო ხორცშესხმამდე თითოეულ ეტაპზე ტექსტის დადგენა / აღდგენა (ომილიანჩუკი 2006. 5-10). ეს კომპონენტები სრულად მოიაზრება ფრაზაში „ტექსტის შემოქმედებითი ისტორიის რეკონსტრუქცია“ და ვფიქრობთ, რომ განმარტებაში ამ ჩამონათვალთან საკმარისი იქნება მხოლოდ მისი შეტანა.

ტექსტოლოგიის მიზნებსა და ამოცანებში ასევე გვხვდება ტექსტის: კრიტიკული შემოწმება და დადგენა, რედაქციების, ვარიანტების, ინტერპრეტაციისა და ჩარევების (რედაქტორის, ცენზურის) განსაზღვრა (გრიშუნინი 1998: 34-35); ტექსტის ისტორიის დადგენა „გვიანდელი რეცეფციების დონეზე“, ანუ ტექსტის დადგენა მისი შემდგომი განვითარების მანძილზე – გადამწერებთან, რედაქტორებთან, კომპილატორებთან და სხვ. ვფიქრობთ, რომ ტერმინი „კრიტიკული ტექსტის დადგენა“ გულისხმობს თითოეული ამ ტიპის კვლევას და საკმარისი იქნება განმარტებაში მხოლოდ მისი შეტანაც.

რაც შეეხება ტექსტის მეცნიერულად გამოცემას ან გამოსაცემად მომზადებას, ვფიქრობთ, რომ ეს ამოცანა „ტექსტოლოგიის“ განმარტებაში ინერციით არის შემორჩენილი იმ დროიდან, როდესაც დარგის ერთადერთი მიზანი ტექსტის გამოცემა იყო. ეს მიზანი მას, რა თქმა უნდა, დღესაც აქვს, მაგრამ იგი არ არის ერთადერთი. მაგალითად, ამა თუ იმ ტექსტის ატრიბუციული კვლევა მხოლოდ იმ მიზანს არ

ემსახურება, რომ გამოცემაში ტექსტთან ავტორის სახელიც იყოს მითითებული; ტექსტის დათარიღებაზე მუშაობა მხოლოდ იმისთვის არ არის საჭირო, რომ მის ბოლოს კვადრატულ ფრჩხილებში დრო მივანიშნოთ, ტექსტის გამოცემის განზრახვასთან შეიძლება სულაც არ იყოს დაკავშირებული რომელიმე წყაროს ავტორიტეტულობის კვლევა, ტექსტის ავთენტური ფორმის დადგენა, ან თუნდაც ვარიანტულ ნაკითხვათა კრიტიკული ანალიზი.

ტექსტოლოგიურ კვლევებს თავისთავადი ღირებულება აქვს და მათი მიზანი არ არის მხოლოდ ტექსტის მეცნიერული გამოცემა ან გამოსაცემად მომზადება (კორსაკოვა 2012:104; კოზმინა 2015: 6). ამის გამო ტერმინის შედარებით გვიანდელ დეფინიციებში დაინყეს სხვა მიზნების მითითებაც. მაგალითად, ერთ-ერთ რუსულენოვან განმარტებაში დარგის მიზნები ასეა ჩამოყალიბებული: „შემდგომი კვლევა, ინტერპრეტირება, გამოქვეყნება და სხვ.“ (გრიშუნინი 1998: 34). ჩვენი აზრით, ის, რომ მიზნები არაერთია, არსებითად სწორია, მაგრამ ტერმინის დეფინიციაში ამდენნაირი, თავისთავად მრავლისმომცველი და თან ამოუწურავი რაოდენობის („და სხვ.“-ში შეიძლება კიდევ ბევრი რამ მოიაზრებოდეს) მიზნის მითითება სცილდება დეფინიციის პრინციპებს და განმარტებაში მათი შეტანა აზრს კარგავს.

თუ გავითვალისწინებთ ციფრული ტექნოლოგიების განვითარების ფონზე გამოცემათმცოდნეობის შესაძლებლობების გაფართოებას, ამ მხრივაც ჩნდება იმის საჭიროება, რომ უკეთ გამოიკვეთოს ამ ორი, ერთმანეთთან მჭიდროდ დაკავშირებული ან, როგორც ზოგჯერ უწოდებენ „ჰუმანიტარულ მეცნიერებათათვის ფუნდამენტური ამ ტყუპი დარგის“ (დრისკოლი, პიერაზო 2016: ხიიი) – ტექსტოლოგიისა და გამოცემათმცოდნეობის მიზნები და ამოცანები. ტექსტის გამოცემა გამოცემათმცოდნეობის პირდაპირი მიზანია და არა ტექსტოლოგიის და ვფიქრობთ, რომ იგი „ტექსტოლოგიის“ განმარტებაში არ უნდა შევიტანოთ.

ტექსტოლოგიის სხვადასხვა დაფინიციის ალნიშნული ის ამოცანები, რომლებიც უკავშირდება ტექსტის: „განმარტებას“, „კომენტირებას“ და „მონაცემთა დოკუმენტაციას“ შეგვიძლია გავაერთიანოთ ტერმინში „სამეცნიერო აპარატი“, მაგრამ ვფიქრობთ, რომ ისიც მხოლოდ საგამომცემლო მიზნებს ემსახურება და ტექსტოლოგიის, როგორც მეცნიერების დარგის დეფინიციაში არ უნდა შედიოდეს.

ყოველივე ზემოთქმულის გათვალისწინებით, ტერმინის დეფინიცია ასეთ სახეს იღებს: ტექსტოლოგია არის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა დარგი, რომელიც სწავლობს ისტორიულ-კულტურული ღირებულების მქონე ტექსტებს, აყალიბებს კვლევის საგანთან დაკავშირებულ თეორიულ დებულებებს, შეიმუშავებს წყაროების შესწავლის, შემოქმედებითი ისტორიის რეკონსტრუქციისა და კრიტიკული ტექსტის დადგენის პრინციპებსა და მეთოდებს და რომელიც პრაქტიკულად ახორციელებს ამ ამოცანებს.

იმისათვის, რომ ამ დარგის აღმნიშვნელი ტერმინის ინგლისური ექვივალენტი სწორად შევარჩიოთ, საჭიროა თვალი მივადევნოთ თითოეული მათგანის წარმოშობის ისტორიას. მე-19 საუკუნის დასაწყისიდან, როდესაც საგამომცემლო საქმიანობის გააქტიურებასთან ერთად, სულ უფრო აშკარა გახდა, რომ კლასიკური ლიტერატურის შესწავლა მნიშვნელოვანწილად იყო დამოკიდებული დაზიანებული სახით

მოღწეული ტექსტების სწორად ამოკითხვასა და გამოცემაზე, მნიშვნელოვანი ნაბიჯები გადაიდგა ტექსტოლოგიის განვითარებისაკენ. იტალიელმა ფილოლოგმა, კარდინალმა ანჯელო მეიმ ახალაღმოჩენილი პალიმფსესტების მიხედვით გამოაქვეყნა ბერძენ და რომაელ ავტორთა ტექსტები (მეი 1911), ჯონ ბენგელმა კი დაამკვიდრა ბიბლიური ტექსტების გამოცემის პრინციპი (ბენგელი 1911), რომლის მიხედვითაც წყაროების მნიშვნელობა უნდა განსაზღვრულიყო მათი გენეალოგიური თანმიმდევრობის მიხედვით. 1850 წელს გერმანელმა მეცნიერმა კარლ ლახმანმა ლუკრეციუსის თხზულების „საგანთა ბუნებისათვის“ ტექსტის დასადგენად გამოიყენა სტემატური მეთოდი, რომელიც ემყარებოდა „მსგავსი შეცდომების“ კვლევას (ტიმპანარო 2005). იმ ეტაპზე ტექსტოლოგიის მეცნიერების დარგად ჩამოყალიბებისა და მისი განვითარებისკენ გადადგმული თითქმის ყველა მნიშვნელოვანი ნაბიჯი კონკრეტული გამოცემების განხორციელებას უკავშირდებოდა.

მე-19 საუკუნის დასაწყისიდან ტექსტოლოგიასთან მიმართებით გამოიყენებოდა ტერმინი დაბალი კრიტიკა (lower criticism), რომელიც ბიბლიური ტექსტების ცნობილმა მკვლევარმა იოჰან გოტფრიდ ეიხჰორნმა დაამკვიდრა (ეიხჰორნი 1911). ეს ტერმინი დიქტომიურად უპირისპირდებოდა მაღალი საფეხურის – ლიტერატურათმცოდნეობით კრიტიკას, მაგრამ აღსანიშნავია, რომ იმ ეტაპზე ისეთი საკითხები, როგორებიცაა: ტექსტის ატრიბუცია, დათარიღება, შემოქმედებითი ისტორია და სხვ., რომლებსაც დღეს ტექსტოლოგია სწავლობს, შედიოდა არა დაბალი, არამედ მაღალი კრიტიკის კომპეტენციაში.

ამავე საუკუნის მეორე ნახევრიდან დასავლეთში გაჩნდა ტერმინი – ტექსტის კრიტიკა (textual criticism). ქართულში ამ ტერმინის შესატყვისად ზოგჯერ იყენებენ „ტექსტუალურ კრიტიკას“, მაგრამ, რამდენედაც ამ სიტყვაში ერთნაირი ფუნქციის მქონე ორი სუფიქსი „უალ“ და „ურ“ იყრის თავს, მხოლოდ „ტექსტურის“ გამოყენებაში კი შეიძლება აზრობრივი აღრევა გამოიწვიოს (შეიძლება იგი აღვიქვათ, როგორც ტექსტის ფორმით წარმოდგენილი და არა ტექსტთან დაკავშირებული კრიტიკა), ვფიქრობთ უმჯობესია დავამკვიდროთ ტერმინი „ტექსტის კრიტიკა“ (კელემენი 2009: 3-29). რამდენედაც ტექსტის გამოცემისადმი ამ დროიდან ორგვარი მეცნიერული მიდგომა არსებობდა – მას ერთი რომელიმე წყაროს მიხედვით უცვლელად ბეჭდავენ, ან შეჰქონდათ სწორებები სხვა წყაროებიდან და მიმართავდნენ კონიექტურას, გამოცემათა ამ ტიპების განსასხვავებლად, ისეთს, რომელშიც სწორებები შეჰქონდათ, უწოდეს კრიტიკული, მისთვის ტექსტის მომზადებას კი – ტექსტის კრიტიკა (ჰენდელი 1998: 3).

ტერმინი ტექსტოლოგია პირველად მე-20 საუკუნის 30-იან წლებში გამოიყენა პეტერბურგელმა მეცნიერმა ბორის ტომაშევსკიმ და ტექსტის კრიტიკასთან ერთად მისი კვლევის ობიექტად დასახა მისი ისტორიის შესწავლაც და კვლევის პრინციპების ჩამოყალიბებაც (ტომაშევსკი 1928). მაგრამ ეს ტერმინი ძირითადად იმჟამინდელი საბჭოთა კავშირის ტერიტორიაზე და აღმოსავლეთ ევროპის ზოგიერთ ქვეყანაში დამკვიდრდა. ეტიმოლოგიურად მისი მონათესავე ტერმინი Textology კი ინგლისურენოვან სამყაროში გამოიყენება მეცნიერების სულ სხვა დარგის – ტექსტის

ლინგვისტიკის სინონიმად. მას ტექსტოლოგიის აღსანიშნად არ იყენებენ და თავად ტერმინის ავტორ ბორის ტომაშევსკისაც ტექსტის კრიტიკოსად მოიხსენიებენ.

ტექსტის კრიტიკა (textual criticism) მხოლოდ ნაწილობრივ მოიცავს იმას, რის აღსანიშნადაც გამოიყენება „ტექსტოლოგია“. ტექსტის კრიტიკოსი მეტწილად ორიენტირებულია თხზულების ავთენტური სახის დადგენაზე და მისი კვლევის არეალში არ შედის ატრიბუცია, დათარიღება, პირთა იდენტიფიკაცია და სხვ., რომლებიც ჩვენთან ტექსტოლოგიური კვლევების ძირითადი საყრდენებია. გარდა ამისა, თუ ტექსტის კრიტიკას გავმიჯნავთ დიპლომატიური გამოცემებისაგან, რომლებშიც ტექსტი ყოველგვარი სწორების გარეშე ქვეყნდება, გამოვა, რომ ამ უკანასკნელის მომზადება ტექსტოლოგის კომპეტენციაში არ უნდა შედიოდეს (კლაინი ... 2008: 3). მართალია, ამ გამოცემაში სწორებები არ ხდება, მაგრამ ზუსტი ტრანსკრიპტის შედგენას ხომ უდიდესი მნიშვნელობა აქვს და ვინ უნდა გააკეთოს ეს, თუ არა ტექსტოლოგმა? შესაბამისად, არა მხოლოდ კრიტიკული, დიპლომატიური გამოცემის მომზადებაც ტექსტოლოგის საქმეა.

„ტექსტოლოგია“ იმ გაგებით, როგორც იგი ნახევარ საუკუნეზე მეტის განმავლობაში არის დამკვიდრებული საქართველოში, უფრო შეესაბამება დღეს მსოფლიოში გავრცელებულ მეორე ტერმინს Textual Scholarship – „მოდვრება / სწავლება ტექსტის შესახებ“ (პიერაზო 2014: 30). მაგრამ აქაც ზუსტ შესატყვისობაზე ვერ ვილაპარაკებთ, რადგან მეცნიერთა ერთი ნაწილი მიიჩნევს, რომ Textual Scholarship არ არის ერთი ცალკეული დისციპლინა, არამედ არის მომიჯნავე დისციპლინათა გამაერთიანებელი ტერმინი, რომელიც მოიცავს არა მხოლოდ ტექსტის კრიტიკას, არამედ სტემატოლოგიას, პალეოგრაფიას, გენეტიკურ კრიტიკას, ბიბლიოგრაფიას, ნიგნის ისტორიას, ეპიგრაფიკას, კოდიკოლოგიასა და დიპლომატიკას (გრეთჰემი 1994: 1–12; ლუკინი, კატაიამაკი 2013: 8–9; ფრეიშტატი 2013: 119–127). დეფინიციების მიხედვით, ანალოგიური ფართო მნიშვნელობა აქვს კიდევ ერთ ტერმინს – „Textual Studies“ (პეტიტი 2000: 1–30).

ტერმინთა მრავალფეროვნებისა და მათ შორის კონცეპტუალური სხვაობის პირობებში ქართული ტექსტოლოგია დადგა არჩევანის წინაშე – რომელი ინგლისური ფრაზა გამოვიყენოთ „ტექსტოლოგიის“ შესატყვისად. ინგლისელ კოლეგებთან კონსულტაციების შედეგად გავარკვიეთ, რომ ტერმინ „textology“-ს ინგლისურში გამოყენებას არავითარი აზრი არა აქვს, რადგან სპეციალისტთა დიდი ნაწილისთვის იგი საერთოდ უცნობია (პარკერი 2011: 9). ქართველი მეცნიერები „ტექსტოლოგიის“ ექვივალენტად ძირითადად Textual Criticism-ს იყენებენ (ხარანაული 2014: 3), მაგრამ რამდენადაც მას „ტექსტოლოგიაზე“ ბევრად უფრო ვიწრო გაგება აქვს (დრისკოლი ... 2016: 20), ვფიქრობთ, უმჯობესი იქნება ამ მიზნით ტერმინ „Textual Scholarship“-ის დამკვიდრება.

მეცნიერების ნებისმიერი დარგის სრულფასოვანი განვითარებისათვის აუცილებელია იმ ცნებების, მოვლენების, აქტივობებისა და მეთოდების შესატყვისი ტერმინების არსებობა, რომელთა მოხსენიებაც მას სჭირდება პროფესიულ საქმიანობაში. ქართული ტექსტოლოგიური ტერმინოლოგია გადახალისებას და შევსებას საჭიროებს. ძალზე მოუხერხებელია, როდესაც ტექსტოლოგს ცნების ან მოვლენის

პირდაპირი სახელდების ნაცვლად მუდმივად უხდება მისი აღწერა-დახასიათება, რის გარეშეც მკითხველს სათქმელს ვერ აგებინებს.

თანამედროვე ინგლისურენოვან ტექსტოლოგიურ ლიტერატურაში გამოყენებული ტერმინების მოქნილობამ წარმოშვა სურვილი, რომ ქართულ ტექსტოლოგიაშიც შემოგვეტანა ზოგი მათგანის შესატყვისი. რამდენადაც ტექსტოლოგიურ ტერმინთა უმრავლესობა უცხოური (ლათინური, ინგლისური, რუსული) ტერმინების ტრანსლიტერაციის ან კალკირების შედეგად არის მიღებული, ჩვენც ძირითადად ამ ხერხებს მივმართეთ. მეორე მხრივ, ინგლისურ ენაში ზოგმა ტერმინმა განიცადა მნიშვნელობის მოდიფიცირება და საჭიროა, რომ ქართველმა მეცნიერებმა ამასაც მიაქციონ ყურადღება.

ავანტექსტი: ინგლისურენოვან ტექსტოლოგიაში გავრცელებული ტერმინი *avant-texte* (რუს. *авантекст*) აღნიშნავს ყველა იმ ტექსტურ მასალას, რომელიც ავტორმა შექმნა ამა თუ იმ თხზულებაზე მუშაობის პროცესში, იქნება ეს გეგმა, ფრაგმენტი, ადრეული რედაქცია თუ სხვა. ამ ტიპის ტექსტებს ძირითადად კომპლექსურად ვიკვლევთ, რის გამოც ძალიან მოსახერხებელი იქნება, მათი საერთო სახელის – „ავანტექსტი“ ქართულში დამკვიდრებაც.

პრეტექსტი: ტერმინით *pre-text* (რუს. *претекст*) აღინიშნება არსებული ტექსტი, რომლის ელემენტებიც მოგვიანებით გამოიყენა იმავე ან სხვა ავტორმა ახალი ტექსტის შესაქმნელად. პრეტექსტი შეიძლება იყოს ლეგენდა (მაგ. ფაუსტის შესახებ არსებული ლეგენდის მიხედვით შეიქმნა გოეთეს „ფაუსტი“, თომას მანის „დოქტორი ფაუსტუსი“ და კიდევ არაერთი ნაწარმოები), უკვე არსებული მხატვრული ტექსტი (მაგალითად, ილია ჭავჭავაძის „კაცია – ადამიანის?!“ მოტივზე შეიქმნა აკა მორჩილაძის „მოგზაურობა კახეთში“) და სხვ. თუ ტექსტს გავიაზრებთ ფართო მნიშვნელობით, პრეტექსტი შეიძლება იყოს ფერწერული ტილოც, მუსიკალური ნაწარმოებიც და ფილმიც. მაგალითად, გურამ რჩეულიშვილის პიესის „კა და კო“ შექმნის მოტივი გახდა პოლ გოგენის ფერწერული ტილო „მაშ შენ ეჭვიანობ?“ და პიესის პერსონაჟები ამ ფერწერული ტილოდან გადავიდნენ მწერლის თხზულებაში. რამდენადაც ტექსტოლოგია იკვლევს ნაწარმოების შემოქმედებით ისტორიას, ტერმინი „პრეტექსტი“ ძალიან ხშირად გვჭირდება და ვფიქრობთ, რომ კარგი იქნებოდა მისი დამკვიდრება.

პერიტექსტი, ეპიტექსტი და პარატექსტი: ტერმინი პერიტექსტი (*peritext*) გამოიყენება იმ ტექსტების აღსანიშნად, რომლებიც არ არის მთავარი ტექსტის ნაწილი, მაგრამ შედის წიგნის შემადგენლობაში, მაგ. სათაური, ქვესათაურები, ავტორის სახელი, წინათქმა, მიძღვნა, ეპიგრაფი, შენიშვნები, ბოლოთქმა და სხვ. ტექსტთან დაკავშირებულ ამ ელემენტებს განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ავტორის შემოქმედებითი განზრახვის ამოსაცნობად და, ვფიქრობთ, მნიშვნელოვანია ასეთი გამაერთიანებელი ტერმინის არსებობა.

ეპიტექსტი (*epitext*) გამოიყენება იმ ტექსტების აღსანიშნად, რომლებიც მთავარ ტექსტთან ერთად არ იბეჭდება, მაგრამ პირდაპირ კავშირშია მასთან. მაგ. განცხადება, რეკლამა, მიმოხილვა, ავტორის გამონათქვამები, მიმონერა და ჩანაწერები მასთან და მის პუბლიკაციასთან დაკავშირებით. ამ ტიპის ტექსტებში ხში-

რად არის ისეთი ინფორმაცია, რაც მნიშვნელოვანია ტექსტის კომენტარებისათვის და შემოქმედებითი ისტორიის კვლევისათვის.

პერიტექსტსა და ეპიტექსტს ბევრი რამ აქვს საერთო. ისინი არ შედის ტექსტის შემადგენლობაში, მაგრამ ყველაზე უშუალო კავშირი აქვს მასთან. ამიტომ კარგი მოსახმარია ამ წყვილთან დაკავშირებული მესამე ტერმინიც – პარატექსტი (paratext) რომელიც მოიცავს ორივე მათგანს.

ინციპიტი: ძალიან მოქნილი ტექსტოლოგიური ტერმინია ლათინური წარმოშობის ინციპიტი (incipit), რომელიც სხვადასხვა ენაში სხვადასხვაგვარად გამოითქმის. იგი აღნიშნავს ტექსტის საწყის სიტყვებს და გამოიყენება იმ ძველი ხელნაწერებისა და ბეჭდური გამოცემების იდენტიფიკაციისათვის, რომლებსაც პირველი გვერდები აკლია, ასევე ძალზე მოსახერხებელია უსათაურო ან ერთი და იმავე ავტორის ერთნაირი დასათაურების მქონე ტექსტების ერთმანეთისგან განსასხვავებლად. მაგალითად, ილია ჭავჭავაძეს ასობით წერილი აქვს გამოქვეყნებული გაზეთ „ივერიის“ სარედაქციო გვერდზე უსათაუროდ. თანამედროვე გამოცემებში ისინი დასათაურებულია ტექსტოლოგთა მიერ, მაგრამ ზოგჯერ სხვადასხვა კრებულში სხვადასხვა სათაური აქვს და მოხსენიებისას (მაგალითად, მწერლის ცხოვრებისა და შემოქმედების მატთანში), გაუგებრობის თავიდან ასაცილებლად, ყველგან ერთვის ტექსტის დასაწყისი სიტყვები. ვაჟა-ფშაველას ათზე მეტი ლექსი აქვს სათაურით „სიმღერა“ და თითოეულ მათგანს სარჩევში ინციპიტი რომ არ ჰქონდეს დართული, ერთმანეთისგან ვერ გამოვარჩევდით.

მონმე: ქართულ ტექსტოლოგიაში არ გვაქვს ტერმინის witness (ნიშნავს „მონმეს“) შესატყვისი. ეს არ არის ფართო ცნებების: „ხელნაწერის“ ან „წყაროს“ ტოლფასი სიტყვა. გენეალოგიური ჰიპოთეზა ტექსტების ურთიერთმიმართების შესახებ ეყრდნობა არა ხელნაწერს, როგორც არტეფაქტს და წყაროს, არამედ ტექსტის იმ მდგომარეობას, მისი განვითარების იმ ეტაპს, რომელსაც ის მოიცავს და რომელიც ამ ხელნაწერზე ბევრად უფრო ადრეული შეიძლება იყოს. ვგულისხმობთ იმას, რომ XIX საუკუნის რომელიმე ხელნაწერში დაცული ტექსტი გენეტიკური თვალსაზრისით შეიძლება ამ ნაშრომის უფრო ადრეულ სახეს წარმოადგენდეს, ვიდრე XVII საუკუნის სხვა, უფრო ადრეული ხელნაწერი წყაროს ტექსტი. შესაბამისად, ეს ტერმინიც საჭიროა ქართველი ტექსტოლოგებისთვის.

რეფლექსური გრაფიკა: როგორც ტექსტის ავტორები, ისე გადამწერები ხშირად დოკუმენტშივე, ტექსტთან ერთად მექანიკურად აკეთებენ რალაც ჩანახატებს: ასოებს, გეომეტრიულ ან გაურკვეველ ფორმებს და სხვ., რასაც ქართულ ტექსტოლოგიაში შესაბამისი სახელი არა აქვს. ინგლისურენოვან სამეცნიერო ნაშრომებში მას doodle-ად „ნაჯღაბნად“ მოიხსენიებენ. რამდენადაც ტექსტოლოგებს ძირითადად საქმე გვაქვს ცნობილ ავტორთა, მათ შორის კლასიკოსთა ტექსტებთან, სიტყვა „ნაჯღაბნი“ კი უხეშად ხვდება ყურს, უმჯობესი იქნება, გამოვიყენოთ აღწერილობითი ტერმინი – რეფლექსური გრაფიკა.

ჯვარედინი მითითება: ინგლისური ტერმინი cross-reference არის მითითება ტექსტზე, რომელიც ან იმავე დოკუმენტში, მაგრამ სხვა ადგილას არის ან სხვა დოკუმენტშია. გადამისამართება იმ სხვა ადგილზე მეტწილად ხდება შემოკლებით „იხ.“

კომპიუტერულ პროგრამებს საგანგებო ტექნოლოგიებიც კი აქვთ ამ მითითებების მექანიკურად გასაკეთებლად. შესაბამისად, ამ ტერმინის ქართული კალკირებული ფორმაც გამოსადეგი იქნება.

არსებითები და არაარსებითები: ბოლოდროინდელ უცხოურ აკადემიურ გამოცემებში, განსაკუთრებით კი ელექტრონულში, ხშირია ვარიანტულ სხვაობათა დაყოფა კატეგორიების მიხედვით, ძირითადად კი გამოიყოფა ორი დიქტომიური ჯგუფი – substantives და accidentals – არსებითები და არაარსებითები / შემთხვევითები. პირველი ტერმინი გამოიყენება ისეთი ვარიანტული ნაკითხვების აღსანიშნად, რომლებიც ინვევს სემანტიკურ ცვლილებებს, ანუ აისახება შინაარსზე, მეორე კი – ფორმალური, არასემანტიკური ელემენტების ცვლილებათა აღსანიშნად. ვფიქრობთ, ეს ტერმინებიც აუცილებელია.

დიტოგრაფია და ჰაპლოგრაფია: უცხოენოვან ტექსტოლოგიაში გამოიყენება ტერმინები dittography და haplograaphy. პირველი აღნიშნავს გადამწერის ან მბეჭდავის მიერ ასოების, სიტყვების ან უფრო მსხვილი მონაკვეთების მექანიკურ გამეორებას, მეორე კი პირიქით, იქ სადაც ამ ელემენტების გამეორება იყო საჭირო, მათ მხოლოდ ერთხელ დანერას. ეს ტერმინები განსაკუთრებით გამოგვადგება თანამედროვე მსოფლიო პრაქტიკაში დამკვიდრებული პრინციპების მსგავსად ტექსტის ვარიანტული სხვაობების კლასიფიცირებისას.

ექსპურგაცია: Expurgation ნიშნავს ვინმეს შეურაცხყოფელი ან რაიმე სხვა მიზეზით მიუღებელი ადგილების მიზანდასახულად ამოღებას წიგნის მთლიანი ტირაჟიდან. მაგალითად, მე-16 საუკუნეში სევილიის არქიეპისკოპოსმა ფერნანდო ვალდესმა გამოსცა ბრძანება, რომ მოსახლეობისთვის ჩამოერთმიათ ბიბლიის ცალკეული გამოცემები, რადგან მათში, მისი თქმით, ტექსტისთვის დართულ განმარტებებში იყო ცდომილებები. ესპანეთის ინკვიზიციას გადაწყვეტილი ჰქონდა ამ წიგნების დანვა, მაგრამ იმის გამო, რომ ცდომილებები იყო განმარტებებში და არა თავად ბიბლიის ტექსტში, გადაწყვიტეს თითოეული ეგზემპლარიდან ამოეღოთ საეჭვო ადგილები. ამისათვის ამ გამოცემების მფლობელებს მოუწოდეს, რომ წიგნები 60 დღის ვადაში ჩაებარებინათ ინკვიზიციისთვის და ექსპურგაციის შემდეგ უკანვე წაეღოთ.

ექსპურგაციის შემთხვევები ხშირი იყო საბჭოთა კავშირში. ზოგჯერ ეს გამონკვეთი იყო იმით, რომ ცენზურას რომელიმე გამოცემაში ანტიკომუნისტური აზრი გაეპარებოდა. ზოგჯერ ექსპურგაციის მიზეზი ხდებოდა პარტიის პირველი მდივნებისა და მათი გუნდის ჩანაცვლება ახლით, რასაც მოსდევდა უკვე გადამდგარი ფუნქციონერების სანინაალმდეგოდ მიმართული ქმედებები. მაგალითად, დიდი საბჭოთა ენციკლოპედიიდან მოხდა ლავრენტი ბერიას ფოტოსა და მის შესახებ სტატიის ექსპურგაცია. რამდენადაც ენციკლოპედია ხელმოწერით იყიდებოდა, თითოეულ ხელმომწერს გაეგზავნა სტატია „ბარენცის ზღვის თევზები“, რომლითაც უნდა ჩაენაცვლებინა ენციკლოპედიიდან ამოხეული ფურცლები ბერიას შესახებ. ამ აქტის შესრულებაში დასარწმუნებლად, რედაქცია თითოეული ხელმომწერისგან ითხოვდა, რომ წიგნიდან ამოხეული ფურცლები ბერიას ფოტოთი და მის შესახებ სტატიით გაეგზავნათ რედაქციისთვის.

კრაქსი: ტერმინი *crux* (კრაქსი) გამოიყენება ტექსტის ისეთი რთულად გასარკვევი, საკამათო ვარიანტული ნაკითხვების აღსანიშნად, რომლებიც ტექსტოლოგთა შორის აზრთა სხვადასხვაობის საგანი ხდება. რა თქმა უნდა, შეგვიძლია იგი ასეც მოვიხსენიოთ: „სადავო ვარიანტული ნაკითხვა“, მაგრამ ამ მოვლენასთან შეჯახება და მისი მოხსენიება იმდენად ხშირად გვინევს, რომ ბევრად უფრო მოსახერხებელი იქნება ტერმინის გამოყენება.

ტრანსმისია: ძალზე მნიშვნელოვანი ტერმინია *transmission*. იგი აღნიშნავს ტექსტის გადაწერას, მანქანაზე აკრეფას, კომპიუტერში შეყვანას ან ბეჭდურად გამოცემას, რაც ემსახურება მის გამეორებას, მაგრამ არ არის გამორიცხული მიზანდასახული ან შემთხვევითი ცვლილება. შესაბამისად, ტერმინში არ მოიაზრება ფოტო და ქსერო ასლი ან ფოტოტიპური გამოცემა.

პროვენანსი: ტერმინი *provenance* აღნიშნავს წიგნის ან ხელნაწერის შექმნის შემდეგდროინდელ ისტორიას, ინფორმაციას სხვადასხვა დროს მისი ადგილმდებარეობისა და მფლობელების შესახებ.

სიგლა: ინგლისური ტერმინი *sigla* გულისხმობს ასოებს, გრაფიკებს ან სხვა სახის სიმბოლოებს, რომლებითაც აღნიშნავენ ხელნაწერებისა და წიგნების საცავებს და თავად წყაროებს: მუზეუმს, არქივს, ხელნაწერს, წიგნს და სხვ. ტექსტოლოგიური პასპორტის შესადგენად მოქნილობისათვის ქართულშიც ხშირად ვიყენებთ ლათინურ ასოებს, რომლებსაც მოვიხსენიებთ ტერმინით „ლიტერი“. მაგ. M – გიორგი ლეონიდის სახელობის ქართული ლიტერატურის მუზეუმი, A – საქართველოს ეროვნული არქივი და სხვ. ასევე კაპიტალური ლათინური ასოებით აღვნიშნავთ ხოლმე ამა თუ იმ ტექსტის თითოეულ წყაროს. რამდენადაც ასოების ნაცვლად შეიძლება გამოყენებული იყოს სხვა სახის გრაფიკული ნიშნებიც, რაც განსაკუთრებით ხშირია ელექტრონულ გამოცემებში, სიტყვა „ლიტერი“ ამ შინაარსს სრულად ვერ მოიცავს და საჭიროა ტერმინის – „სიგლა“ დამკვიდრებაც.

მიღმური ინფორმაცია: ინგლისურ ტექსტოლოგიაში არსებობს ტერმინი *non-nested information*, რომელიც აღნიშნავს ტექსტში არსებულ ნაშლილ ადგილებს, ჩამატებებს, ჩანაცვლებებს, გადაადგილებებს, კალმისმიერ ლაფსუსებსა და სხვ. რომლებიც საბოლოოდ დადგენილ ტექსტში არ ჩანს. გენეტიკურ კრიტიკაში ამ ინფორმაციის მიმართებას ტექსტთან ადარებენ კინეზიკური მოვლენების: ფესტი, მიმიკა და სხვ. მიმართებას მეტყველებასთან. ინგლისური ტერმინის შესატყვისი არის „ბუდის გარეთ დარჩენილი ინფორმაცია“, მაგრამ ვფიქრობთ, რომ ტერმინი მიღმური უფრო კარგად უსვამს ხაზს ამ ინფორმაციის მატარებელი მასალის ხასიათს.

ლემა: აკადემიური გამოცემის თითოეული ტექსტის პასპორტში ვიყენებთ ლემებს (*lemma*) ანუ ციტირებებს ტექსტიდან, რომლებიც ცალკე გამოგვაქვს შენიშვნების, კომენტარების ან ანოტაციების მისაწერად. მიუხედავად ამისა, დღემდე არ ვიყენებდით არავითარ ტერმინს მათ აღსანიშნად. ვფიქრობთ, ტერმინი ლემა, მისი საჭიროებიდან გამომდინარე, მალე დაიმკვიდრებს ადგილს ქართულ ტექსტოლოგიაშიც.

სტემა: ასეთივე საჭირო ტექსტოლოგიური ტერმინია სტემა (stemma), რომელიც აღნიშნავს სხვადასხვა წყაროებში წარმოდგენილი ტექსტების გენეტიკური ურთიერთმიმართების სქემას, გენეალოგიური ხის მსგავს დიაგრამულ გამოსახულებას.

ფოლიაცია: ხელნაწერთა ნუმერაცია ხშირად ხდება ფურცლების და არა გვერდების მიხედვით. ამიტომ აუცილებელია, რომ ასეთ შემთხვევებში ვიყენებდეთ ამ აქტივობის შესატყვის ტერმინს ფოლიაცია (foliation) და არა ტერმინს პაგინაცია, რომელიც აღნიშნავს გვერდების მიხედვით დანომრვას.

ასოთამწყობი ციფრული ბეჭდვის შემოღებამდე, ეწოდებოდა პიროვნებას, რომელიც სტამბაში ტექსტის ასო-ნიშნებს საჭირო თანმიმდევრობით განალაგებდა. თუ ადრე ასოთამწყობობა პროფესია იყო და შესაბამისი განათლებაც სჭირდებოდა, დღესდღეობით ბეჭდვის ძველებურ სისტემასთან ერთად ეს საქმიანობაც გაქრა. მეორე მხრივ, ხშირად გვჭირდება ტექსტის კომპიუტერში ამკრეფის დასახელება. ვფიქრობთ, შეგვიძლია სიტყვათა კომპლექს „ტექსტის ამკრეფის“ ნაცვლად გავაცოცხლოთ მომაკვდავი ტერმინი ასოთამწყობი და ინგლისური compositor / typesetter-ის მსგავსად თანდათან დავუმკვიდროთ მას ახალი მნიშვნელობა.

ბიობიბლიოგრაფია, ავტორის პირველადი და მეორეული ბიბლიოგრაფიები: ტერმინი „ბიობიბლიოგრაფია“ (Bibliography) ქართულში მართალია გამოიყენება, მაგრამ არა იმ მნიშვნელობით, როგორითაც ინგლისურსა და რუსულში. ამ ენებზე მის განმარტებაში ნათქვამია, რომ ეს არის ბიბლიოგრაფია, რომელიც მოიცავს ინფორმაციას ამა თუ იმ პიროვნების ცხოვრებისეული ფაქტების, მის მიერ შექმნილი და მასზე დაწერილი თხზულებების შესახებ. 1966 და 2007 წლებში ორ ტომად გამოვიდა წიგნი „ილია ჭავჭავაძე: ბიობიბლიოგრაფია“, რომელშიც გვაქვს დანაყოფები: „ილია ჭავჭავაძის ნაწერები“ და „ლიტერატურა ილია ჭავჭავაძის შესახებ“, მაგრამ არ შედის ბიოგრაფიული ფაქტები. ასეთი ტიპის ბიბლიოგრაფიას ინგლისურში უწოდებენ ავტორის ბიბლიოგრაფიას და არა ბიობიბლიოგრაფიას. რამდენადაც ტერმინი „ბიობიბლიოგრაფია“ დაიკავა ისეთი ტიპის გამოცემებმა, რომლებიც რეალურად არის ავტორის ბიბლიოგრაფია (რომელშიც შედის მხოლოდ მისი და მასზე ნაწერები), იმას, რასაც უნდა ეწოდებოდეს ბიობიბლიოგრაფია, გამოეძებნა სხვა სახელი და დაერქვა „ცხოვრებისა და შემოქმედების მატრიანე“, სახელწოდება, რომელიც ინგლისურსა და რუსულში „ბიობიბლიოგრაფიის“ პარალელურად არსებობს და მის სინონიმად გამოიყენება.

ავტორის ბიბლიოგრაფიის სხვადასხვა სახეზე საუბრისას ქართულში მეტწილად ვიყენებთ სიტყვებს: „მისი“ და „მასზე“, რომელთა საშუალებითაც ერთმანეთს ვახვედრებთ რას ვგულისხმობთ, მაგრამ როდესაც გვჭირდება ამ ორ ლექსიკურ ერთეულში ნაგულისხმევი ორი სახის ბიბლიოგრაფიის სამეცნიერო მსჯელობაში ან ნაშრომში მოხსენიება, იმის გამო, რომ შესატყვისი ტერმინები ქართულში დამკვიდრებული არ არის, გვიხდება შემოვლითი გზების ძიება, როგორც ეს ილია ჭავჭავაძის „ბიობიბლიოგრაფიის“ შემდგენლებმა გააკეთეს (პირველს დაარქვეს „ილია ჭავჭავაძის ნაწერები“, მეორეს კი „ლიტერატურა ილია ჭავჭავაძის შესახებ“). მსგავს პრობლემას თავიდან აგვაცილებდა ინგლისური primary bibliography და secondary bibliography ანალოგიით ტერმინების: „პირველადი ბიბლიოგრაფია“ და „მე-

ორეული ბიბლიოგრაფია“ დამკვიდრება. პირველით აღვნიშნავდით იმ ავტორის მიერ შექმნილ ლიტერატურის, ვის ბიბლიოგრაფიაზეც ვსაუბრობთ, მეორეთი კი იმას, რაც მასზე დაინერა.

ეს არის ნაწილი იმ ტერმინებისა, რომელთა დამკვიდრება ან შინაარსის დაზუსტებაც საჭიროდ მიგვაჩნია ქართული ტექტოლოგიისათვის. ბუნებრივია, ამას ვერც ერთი ადამიანი შეძლებს და ვერც ერთი სტატია. სასურველია, რომ ამ პროცესში მთელი სამეცნიერო საზოგადოება ჩაერთოს. იმედი გვაქვს, რომ ასეც იქნება, რადგან ამის გარეშე ვერც საერთაშორისო ტექტოლოგიური საზოგადოების მიღწევებს გავითავისებთ და ვერც ჩვენს გამოცდილებას გავუზიარებთ მათ.

კვლევა განხორციელდა შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის ფინანსური მხარდაჭერით (გრანტი N DP2016_18 პროექტი „ტექტოლოგია და გამოცემამთცოდნეობა“).

დამოწმებანი:

ბენგელი 1911: Bengel, Johann A, *Encyclopedia Britannica* (11-th ed.) Cambridge University Press, 1911.

გრეთჰემი 1994: Greetham, D, *Textual Scholarship: An Introduction*, Garland Reference Library of the Humanities, Taylor & Francis, 1994.

გრიშუნინი 1998: Гришунин, А, *Исследовательские аспекты текстологии*, Москва: «Наследие», 1998.

დრისკოლი ... 2016: Driscoll, M, Pierazzo, E. Eds. *Digital Scholarly Editing Theories and Practices*, Open Book Publishers, 2016.

ეიხენბაუმი 1962: Эйхенбаум, Борис Михайлович, *Основы текстологии*. Москва: «Искусство», 1962).

ეიხჰორნი 1911: Eichhorn, J, *Encyclopedia Britannica* (11-th ed.) Cambridge University Press, 1911.

კელემენი 2009: Kelemen, E, *Textual Editing And Criticism, An Introduction*, W. W. Norton & Company, New York / London, 2009.

კლაინი ... 2008: 1911: Kline, M., Perdue, S. *A Guide to Documentary Editing*, Charlottesville: University of Virginia Press, 2008.

კორსაკოვა 2012: Корсакова Ю. О Развитии Текстологии, Тамбов: «Грамота», 2012.

კოზმინა 2015: Козьмина, Е. Комментирование художественных текстов. Екатеринбург: Издательство Уральского университета, 2015.

ლიხაჩევი 2006: Лихачев, Д. Текстология. Москва: «Наука», 2006.

ლუკინი ... 2013: Lukin, K., Frog & Sakari Katajamäki. Eds, *Limited Sources, Boundless Possibilities. Textual Scholarship and the Challenges of Oral and Written Texts*. RMN Newsletter No 7, December 2013.

მაი 1911: Mai, A. *Encyclopedia Britannica* (11-th ed.) Cambridge University Press, 1911.

ომილიანჩუკი 2006: Омилянчук С. Методическое руководство по изучению дисциплины «Текстология», Центр дистанционного образования МГУП, 2006.

პარკერი 2011: Parker, D. *Textual Scholarship and the Making of the New Testament*. Oxford University Press, 2011.

პეტიტი 2000: Pettit, A. Ed., *Textual Studies and the Common Reader*. Athens and London, University of Georgia Press, 2000.

პიერაზო 2014: Pierazzo, E. *Digital Scholarly Editing: Theories, Models and Methods*. Université de Grenoble ‘Stendhal’. France, 2014.

რეისერი 1978: Рейсер, С. *Основы текстологии*. Москва: «Просвещение», 1978.

ტიმპანარო 2005: Timpanaro, S, *The genesis of Lachmann's method*, edited and translated by Glenn W. Most, Chicago: University of Chicago Press, 2005.

ტომაშევსკი 1928: Томашевский, Б. *Писатель и книга: Очерк текстологии*. Ленинград: 1928.

ფრეისტატი ... 2013: Fraistat, N. Flanders, J. Eds. *The Cambridge Companion to Textual Scholarship*. Cambridge University Press, 2013.

ხარანაული 2014: ხარანაული, ა. *შესავალი ქართულ ფილოლოგიაში*. Web. 11/4/2014 <https://gvasalius.files.wordpress.com/2015/01/e1839be18394-8-e18397e18394e1839be18390.pdf>.

ჰენდელი 1998: Hendel, R. *The Text of Genesis I-II, Textual Studies and Critical Edition*, New York / Oxford University Press, 1998.

Maia Ninidze

(Georgia, Tbilisi)

Georgian Textual Scholarship and its Integration into the International Scientific Processes

Summary

Key Words: Textual Scholarship, Textual Criticism, Definition, Georgian terminology, International Processes.

Georgia has a sixteen-century-old written culture and in order to study the heritage and create perfect scholarly editions it is necessary to have highly developed Textual Scholarship. This field of science was established in Georgia in the 1950-ies when the country was a part of the Soviet Union. By that time Russian influence was very strong and the principles, methodology and terminology of Georgian Textual Scholarship was created according to the Russian models. In the post-Soviet period it took some time to take a fresh look at the possibilities of the Textual Scholarship development. It was quite surprising to find out that the rest of the world did not use the term “textology”, applied quite different disciplinary terminology, methods and technologies.

English term “Textual Criticism” is narrower than “Textology” while the term “Textual Scholarship” is wider. None of them is an exact equivalent. Some scientists consider that the latter is an umbrella term, including such neighbouring fields as: Textual Criticism, Stemmatology, Paleography, Genetic Criticism etc. After some consultations with English textual scholars we came to the conclusion that the term “Textual Scholarship” is still closer to “Textology” than “Textual Criticism” and decided to use this word as an English equivalent for our subject field. As there exist different names of our subject field and there are much more definitions, in order to avoid misunderstanding, we decided to analyse the concepts used in the definitions, sum up and generalize them.

First of all it should be noted that according to the latest classifications “Textual Scholarship” belongs to the Humanities and not to the “Philology”. What does it study? Different definitions recite the following: fiction, texts of historical documents, literary and folklore works etc. The full list is extensive but still not exhaustive. When textual scholars prepare full scholarly editions of classic authors, they study and publish even note-pad notes, shopping lists and any kind of text belonging to the writer. Therefore we consider that instead of naming all the existing genres and

types of documents it will be quite enough to say that Textual Scholarship studies “the texts with historical cultural value”.

What is the object of investigation? Different scholars give different lists, some of them even contain such an item as “any form of a text”. It is quite right but if the field of the science investigates any form of a text, there is no necessity to name them at all.

What are the goals or objectives of Textual Scholarship? Different definitions suggest some similar ideas: to reveal authentic version of the text, to reconstruct the text in the form closest to the original, to reveal genealogy, to reconstruct the creative history. All the former definitions are somehow included in the last one. Therefore it will be sufficient to name only “the reconstruction of the creative history”. In another set of goals and objectives textual scholars suggest: critical investigation of the text, its transmissions, variants, interpretations, interventions, to study the history of the text after its creation. We consider that the phrase “to construct a critical text” embraces all kinds of investigations named in the previous items.

As for the phrase that textual researches are aimed at the text edition... Textual studies may be independent, self-sufficient and not aimed at editing. We carry out authorship attribution studies or dating of the texts not only with the aim to put the name and the date beside the text. We do not always take efforts to read deteriorated places of the manuscripts with the purpose to make its new edition. The goals of textual investigations may be quite different. e. g. we carried out a project in which we integrated creation of a biobibliography with textual studies. The project was not aimed at publishing existing texts but it was very successful as a result of textual investigations. Another extraordinary example: we studied different transmissions of some texts not with genealogical purposes but simply to reveal the name of the person who took care to send the texts to the journal for edition. As we cannot name in the definition all the goals of carrying out textual investigations, we should not name any of them. Editorial goal is a matter of Editorial Studies but not necessarily of Textual Scholarship. They are called “twin disciplines” but still they are independent and their definitions should be different.

To sum up and generalize the independent concepts constructing Textual Scholarship definition it will look like this: Textual Scholarship is the field of Humanities which studies texts with historical cultural value, formulates theoretical concepts connected with the subject, works out principles and methods of the source studies, creative history reconstruction and critical text construction and which carries out these tasks in practice.

After the invention of digital technologies Textual Scholarship began a new life in many countries and reached great success. In order to make all these novelties accessible for ourselves we should have similar terminological basis. We consider that a great number of English Textual Scholarship terms will be very helpful for Georgian scholars as well. Among them are: avant-texte, pre-text, peritext, antigraph, apograph, primary and secondary bibliographies, witness, incipit, doodle, substantives, accidentals, dittography, haplography, elimination, expurgation, crux, marginalia, transmission, provenance, sigla, non-nested information, lemma, stemma, foliation etc. It is not reasonable to use vast definitions of the concepts all the time if there already exist corresponding terms and it is possible to introduce them. On the other hand, some of the already existing terms need modification of the meaning, e. g.: manuscript, biobibliography, compositor / typesetter etc. Introduction of terminology is not a matter of one scientist or one scientific article. It is very important that all Georgian textual scholars were involved in the process. We are ready to share their ideas and make the steps towards the integration together.